

ЕФЕКТИВНІСТЬ ТА СИНЕРГІЧНИЙ ЕФЕКТ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА

У статті визначено об'єктивну необхідність застосування синергічного ефекту в економіці підприємств лісового господарства, з метою визначення ефективності господарювання. Весь комплекс заходів, що становить лісогосподарське виробництво, поділяють на три групи: 1) заходи, що здійснюють безпосередній вплив на деревостан; 2) заходи, що не здійснюють безпосередній вплив на деревостан; 3) заходи по підвищенню продуктивності недеревинного виробництва та послуг. Зміна корисностей лісу, викликана господарським впливом на деревостан і виражена через відповідну додаткову продукцію, яка являє собою матеріальний зміст ефекту лісогосподарського виробництва.

Ключові слова: ефективність, ефект, лісове господарство, синергічний ефект, деревинна продукція, недеревинне виробництво, інтегрований ефект.

Постановка проблеми. Основним об'єктом обліку у лісовому господарстві повинен бути ліс із усіма його різноманітними корисностями. Лісогосподарське виробництво, здійснюване у всіх освоєних лісах України, являє собою комплекс заходів, спрямованих на створення, вирощування, поліпшення, охорону і захист лісів. Незалежно від приватних цілей кожного із цих заходів всі вони мають одну загальну мету – підвищення продуктивності лісів та покращення ефективності господарювання підприємств лісового господарства.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемам вдосконалення методологічних і методичних засад ефективності господарювання присвячені праці таких вітчизняних вчених, як: Г.І. Башнянина, С.А. Генсірук, Н.С. Дворяшиної, С.О. Круть, І.Д. Лазаришиної, В.О. Ластовецького, Л.В. Нападовської, М.С. Пушкаря, а також зарубіжних вчених: І.А. Басманова, Г.А. Соколовської, С.О. Стукова, И. Шумпетер.

Вивченням теоретичних і практичних аспектів комплексного використання продуктів лісового господарства займалися такі вітчизняні і зарубіжні економісти, як: П. В. Васильєв, І. В. Воронін, І. М. Синякевич, Ю. Ю. Туниця, І. В. Туркевич, М. В. Чернявський, А. Й. Швиденко.

Постановка завдання. Метою даної статті є теоретико-методичні засади та рекомендації щодо вдосконалення ефективності та комплексного використання продуктів лісового господарства.

Виклад основного матеріалу. З обліком різноманітних корисностей лісів, підвищення їхньої продуктивності варто розглядати як: 1) збільшення деревинного запасу на одиниці площі, поліпшення його породного складу і товарної структури; 2) посилення гідрокліматичних і ґрунтозахисних функцій лісу; 3) збільшення ресурсів побічних лісових продуктів і поліпшення їхнього якісного складу.

У силу єдності мети всіх лісогосподарських заходів їх часто розглядають у сукупності, як єдину систему, що впливає на ліс. Однак при цьому не можна забувати, що підвищення продуктивності лісів досягається тільки завдяки впливу на деревостан з метою його формування в потрібному для господарства напрямку.

Виникає свого роду ланцюгова реакція, що охоплює всі види виробництва, які так чи інакше зв'язані між собою. Ефект, створений у першій ланці такого ланцюга, проявляється і у наступних ланках. При цьому ті самі витрати можуть викликати ефект у різних сферах праці, а значить, створювати ефект різних категорій.

Прогресивний розвиток будь-якої економічної системи (практики господарювання, господарської системи тощо) як перехідного, так і розвиненого типів, як мікроекономічної, так і макроекономічної знаходить своє відображення в такому підсумковому параметрі, як ефективність. Якщо вона зростає, то, значить та чи інша економічна система розвивається та функціонує в прогресивному напрямі, вдосконалюється чи самовдосконалюється. На цей підсумковий параметр функціонування та розвитку економічних систем впливає величезна сукупність факторів, у тому числі метрологічні, зокрема певний процес удосконалення практики економічного вимірювання, раціоналізації та оптимізації метрологічної поведінки суб'єктів господарювання і на цій основі підвищення ступеня точності кількісного визначення тих чи інших економічних параметрів. Чим точніше в процесі здійснення відповідної метрологічної поведінки суб'єкти господарювання визначають основні економічні параметри, тим меншими будуть метрологічні втрати як певний недоотриманий продукт чи недоотриманий дохід. Основне завдання практики економічного вимірювання полягає в тому, щоб мінімізувати уявні (умовні) метрологічні витрати і тим самим створити більш сприятливі умови для прискореного розвитку економіки чи окремо взятої економічної системи.

В економіці можна виокремити декілька варіантів синергічного ефекту, кожен з яких проявляється з різною силою та інтенсивністю як економічний синергічний ефект і відрізняється кількісно.

Ефект масштабу, під яким найчастіше розуміють економічну вигоду (економічний ефект), безпосередньо спричинений зростанням масштабів певної господарської діяльності. Ефект масштабу економічного синергічного ефекту настає тоді, коли виступає у грошовій формі, як певна економічна вигода чи економічна втрата. Значною мірою природа ефекту масштабу залежить від характеру використання економічних ресурсів. За умов екстенсивного, інтенсивного і детенсивного використання, його значення послідовно змінюватиметься від нульового до позитивного і негативного.

З урахуванням цього, весь комплекс заходів, що становить лісгосподарське виробництво, поділяють на три групи. До першої групи відносяться заходи, що здійснюють безпосередній вплив на деревостан; сюди відносяться всі роботи зі створення і вирощування лісових культур, рубок, догляду, лісозахист, реконструкція малоцінних деревостанів, осушення лісових земель тощо.

До другої групи відносяться заходи, що не здійснюють безпосередній вплив на деревостан. Вони або взагалі не впливають на нього, або лише створюють необхідні умови для цього (будівництво доріг, підтримка в належному порядку квартальної мережі тощо), або впливають на деревний запас за посередництвом інших об'єктів праці (заготівля лісових насінь, створення лісових розсадників, лісосемінних ділянок і плантацій, тощо).

До третьої групи відносяться заходи по підвищенню продуктивності недеревинного виробництва та послуг (вирощування ягід, грибів, лікарських трав, бджільництво, заготівля кормів, мисливство, туризм, рекреація тощо).

Зміна корисностей лісу, викликана господарським впливом на деревостан і виражена через відповідну додаткову продукцію, яка являє собою матеріальний зміст ефекту лісгосподарського виробництва. Це – деревинна продукція, ресурси побічних лісових продуктів, а також продукція суміжних виробництв, що здійснює меліоративний вплив лісу.

В загальному виді інтегрований ефект лісогосподарського виробництва, його корисний результат $E_{лг.в}^S$ може бути виражений за такою формулою:

$$E_{лг.в}^S = \sum_{i=1}^n E_{д.в.i} + \sum_{j=1}^k E_{н.д.в.j} + \sum_{a=1}^m E_{н.а} \quad (1)$$

де $E_{лг.в}^S$ – інтегральний ефект лісогосподарського виробництва;

$\sum_{i=1}^n E_{д.в.i}$ – сумарний ефект виробництва деревини (ефект від основних рубок лісу, ефект санітарних рубок, ефект від прорідження, ефект від осушення земель);

$\sum_{j=1}^k E_{н.д.в.j}$ – сумарний ефект недеревинних виробництв (додатковий ефект від вирощування грибів, ягід, лікарських рослин, мисливства, заготівлі кормів, туризму, рекреації);

$\sum_{a=1}^m E_{н.а}$ – сумарний ефект суміжних виробництв, що утворюються внаслідок посилення корисних функцій лісу (ефект від збільшення урожайності в сільському господарстві, збільшення продуктивності деревообробної, хімічної та інших галузей).

Таким чином, економічний ефект лісогосподарського виробництва за своїм змістом є комплексним, інтегрованим і проявляється не тільки в лісовому господарстві, а й за його межами.

У зв'язку з тим, що ефект лісогосподарського виробництва є комплексним і складається з декількох складових (формула 1), він розподіляється на основний і супутній. До основного ми відносимо ефект, одержання якого відповідає поставленій меті, а супутнім є побічний результат, досягнення якого не є метою при здійсненні заходу. Таким чином, поряд з основним результатом лісогосподарського виробництва виникає його супутній ефект.

Однак, у теперішній час не завжди можна чітко встановити кількісну залежність між інтенсивністю лісогосподарського виробництва і величиною виникаючого при цьому супутнього ефекту. Особливо це відноситься до ефекту, що утвориться внаслідок зміни функціональних корисностей лісу. Вивчення цього питання в теперішній час ще не досягло того ступеня, при якому можна з достовірною точністю встановити кількісні параметри цього впливу, а отже, і оцінити його результати з економічної сторони. Як відомо, спостереження за системою моніторингу, покликані створити банк даних, необхідних для визначення названих параметрів. Поки, що спостереження проводять тільки на території заповідників і тому не можуть відображати зміни середовища, які виникають під впливом господарської діяльності.

У тих випадках, коли супутній результат господарського впливу не піддається кількісному визначенню, досить установити його напрямок – позитивний або негативний. Це дозволить, незважаючи на відсутність даних про повну величину ефекту, прийняти правильне рішення про доцільність такого впливу.

Висновки. Теперішній етап економіки України потребує від підприємств лісового господарства радикального переосмислення змісту, методів та інструментів ефективного використання всіх корисностей лісів, підвищення їх продуктивності, які дозволять адаптуватися до досконалих конкурентних змін зовнішнього ринкового середовища. Інтегрований ефект лісогосподарського виробництва сприяє комплексному використанню компонентів лісу, що зробить можливим отримання підприємствами лісового господарства прибутків від використання корисностей лісу.

Системне використання ресурсів лісового господарства сприяє підвищенню ефективності підприємств галузі.

Список використаних джерел:

1. Башнянин Г.І. Метрологічні економічні системи: вступ у загальну теорію і методологію формування економічних параметрів / Башнянин Г.І. – Львів: Новий світ. – 2005. – 1083 с.
2. Богач Б.М. Шляхи підвищення ефективності управління лісовими ресурсами карпатського регіону // Збірник матеріалів Міжнародної міжвузівської науково-практичної конференції. Тернопіль – Мукачеве: 2004. – С. 67 – 71.
3. Генсірук С.А. Ліс – проблема державна і світова / С.А. Генсірук // Наукові праці: Лісівнича Академія Наук України. – Вип. 1. – Львів, 2002. – С. 22–26.
4. Дворянина Н.С. Реформування економічного механізму управління лісовим господарством / Дворянина Н.С. // Науковий вісник УкрДЛТУ: Зб. наук.-техн. пр. – Вип. 15.2. – Львів: УкрДЛТУ, 2005. – С. 239–244.
5. Круть С.О. Вплив виконання вимог лісової сертифікації на економічну ефективність лісгосподарського виробництва / Круть С.О. // Науковий вісник: “Стан і перспективи розвитку лісівничої освіти, науки та лісового господарства в Україні”. – Вип. 14.6 – Львів: УкрДЛТУ, 2004. – С. 225–230.
6. Лазаришина І.Д. Методологія та організація економічного аналізу.: Монографія. - Рівне: УДУВГП, 2004. - 112с.
7. Ластовецький В.О. Галузевий бухгалтерський облік: проблеми, теорії і практики / Ластовецький В.О. – Чернівці: Прут, 2005. – 200 с.
8. Нападівська Л.В. Аналіз беззбитковості – важливий засіб підготовки інформації для управління / Л.В. Нападівська // Проблеми формування ринкової економіки: Наук. зб. – Вип. 10. – К.: КНЕУ, 2002. – С. 276-290.
9. Синякевич І.М. Економіка і лісова політика / Синякевич І.М. – Львів: УкрДЛТУ, 2001. – 202 с.
10. Чернявський М.В. Букові праліси як еталони лісів майбутнього Українських Карпат / М.В. Чернявський // Дослідження басейнової екосистеми Верхнього Дністра: Зб. наук. пр. – Львів, 2000. - С. 164-183.
11. Швиденко А.Й. Лісівництво: підручн. / Швиденко А.Й. - Чернівці: Рута, 2004. – 304 с.
12. Шумпетер И. Теория экономического развития; [пер. с нем.] / Шумпетер И. – М.: Прогресс, 1982. – 450 с.

БОГАЧ Б.М. ЭФФЕКТИВНОСТЬ И СИНЕРГИЧНЫЙ ЭФФЕКТ НА ПРЕДПРИЯТИЯХ ЛЕСНОГО ХОЗЯЙСТВА

В статье определена объективная необходимость применения синергического эффекта в экономике предприятий лесного хозяйства с целью определения эффективности ведения хозяйства. Весь комплекс мероприятий, который представляет лесохозяйственное производство, разделяют на три группы: 1) мероприятия, которые осуществляют непосредственное влияние на древостой; 2) мероприятия, которые не осуществляют непосредственное влияние на древостой; 3) мероприятия по повышению производительности недревесного производства и услуг. Изменение полезностей леса, вызванное хозяйственным влиянием на древостой и выражена через соответствующую дополнительную продукцию, представляет собой материальное содержание эффекта лесохозяйственного производства.

Ключевые слова: *эффективность, эффект, лесное хозяйство, синергичный эффект, древесная продукция, недревесное производство, интегрированный эффект.*

BOGACH V.M. EFFICIENCY AND SYNERGISTIC EFFECT IS ON THE ENTERPRISES OF FORESTRY

In the article certainly objective necessity of application of synergistic effect for the economy of enterprises of forestry with the purpose of determination of efficiency of manage. All complex of measures, which presents a forestry production, is divided into three groups: 1) measure, which carry out direct influence on a stand; 2) measures, which do not carry out direct influence on a stand; 3) measures on the increase of the productivity of unarboreal production and services. The change of the useful forest, caused by economic influence on a stand and expressed through corresponding additional products, is material maintenance of effect of forestry production.

Keywords: *efficiency, effect, forestry, synergistic effect, wood products, unwood production, computer-integrated effect.*